

Od wysp w stronę systemu: międzynarodowe trybunały administracyjne a architektura prawa międzynarodowego i global governance

Międzynarodowe Trybunały Administracyjne (MTA) to instytucje sądownicze ustanawiane przez organizacje międzynarodowe (OM), aby rozstrzygać spory między tymi organizacjami a ich personelem – funkcjonariuszami międzynarodowymi. Liga Narodów ustanowiła pierwszy MTA w 1927 roku, który został przeniesiony pod auspicje Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) w 1947 roku i funkcjonuje do dnia dzisiejszego. XX wiek przyniósł szybki rozwój stosunków międzynarodowych, co doprowadziło do powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych – prawdziwie globalnej organizacji – oraz wielu wyspecjalizowanych i regionalnych OM. Instytucje te zatrudniając tysiące funkcjonariuszy borykały się z licznymi sporami i potrzebowały stworzenia odpowiedniego forum do ich rozstrzygania. W konsekwencji OM zdecydowały się na powołanie dedykowanych trybunałów administracyjnych odpowiedzialnych za rozwiązywanie sporów w ramach danej organizacji. Obecnie na całym świecie działa około 30 MTA i należy spodziewać się dalszej proliferacji tych instytucji. Podczas gdy niektóre OM ustanowiły własne MTA, inne wołały poddać się jurysdykcji już istniejących międzynarodowych trybunałów administracyjnych, które cieszyły się uznaniem, wiarygodnością oraz zapewniają pewność prawną. Na przykład, jurysdykcja Trybunału Administracyjnego MOP wykracza poza samą MOP, obejmując 57 innych organizacji międzynarodowych, w tym m.in. Światową Organizację Zdrowia i UNESCO. Od 2000 roku trybunał ten wydał ponad 3 000 wyroków. Tak duża liczba spraw rozpatrywanych przez jeden MTA podkreśla kluczową rolę, jaką MTA odgrywają w sądownictwie międzynarodowym, co czyni je jednymi z najbardziej obciążonych trybunałów międzynarodowych.

Ewolucja wewnętrznego wymiaru sprawiedliwości OM miała na celu zwiększenie niezależności, transparentności i odpowiedzialności MTA. Wprowadzane zmiany koncentrowały się na zapewnieniu skutecznego prawa do sądu oraz poprawie mechanizmów powoływania członków trybunałów. W przeciwieństwie do tradycyjnych trybunałów międzypaństwowych, MTA są przedmiotem ciągłych reform strukturalnych i funkcjonalnych. W tym kontekście obawy dotyczące spójności orzecznictwa różnych trybunałów są zgłaszane w literaturze, podkreślając potrzebę większej harmonizacji procedur, by w efekcie zapewnić bardziej spójny i efektywny system międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości administracyjnej. Dodatkowo, kluczowym zagadnieniem pozostaje ujednolicenie standardów prawnych w orzecznictwie MTA.

Celem niniejszego projektu badawczego jest analiza pozycji MTA w systemie międzynarodowym z szerszej perspektywy, która nie ogranicza się jedynie do analizy ich podstawowej funkcji rozstrzygania sporów MO z ich pracownikami. Cztery główne osie badawcze będą dotyczyć: (i) systemu międzynarodowego wymiaru sprawiedliwości administracyjnej (relacje między różnymi MTA); (ii) sądownictwa międzynarodowego i międzynarodowych ram prawnych (MTA i ich powiązania z innymi trybunałami międzynarodowymi oraz instrumentami międzynarodowymi, takimi jak traktaty, prawo zwyczajowe i *soft law*); (iii) zależności pomiędzy MTA a główne podmioty prawa międzynarodowego (organizacje międzynarodowe i państwa działające w ramach OM); oraz (iv) możliwego rozwoju MTA i ich funkcji. Tym samym projekt ten wypełnia istotną lukę we współczesnej nauce prawa międzynarodowego analizując zarówno systemowe jak i funkcjonalne aspekty działalności MTA. MTA są bowiem jedynymi instytucjami sądowniczymi, które wykonują w ograniczonej formie nadzór i sprawują kontrolę nad quasi-konstytucyjnymi reżimami organizacji międzynarodowych. Inne funkcje nadzorcze w OM są zwyczajowo wykonywane przez organy polityczne w ramach procesów dyplomatycznych. To stawia MTA – instytucje podejmujące decyzje jedynie na podstawie norm prawnych - w unikalnej pozycji umożliwiającej im ocenę, wpływanie na i korygowanie funkcjonowania i działań organizacji międzynarodowych, ich administracji i poszczególnych organów. W tej roli MTA ustanawiają standardy, które wykraczają poza relacje pracownik-pracodawca i wpływają na zarządzanie organizacjami międzynarodowymi.